

בינואר 1917 הגיעו הבריטים לאיזור אל-עריש. מאחוריהם היו כבר נצחונות אחדים על הצבא התורכי, אשר נסוג בהדרגה מאיזור תעלת-סואץ. ברומני, במגדבה וב-רפיח ניסו התורכים לבלום את ההתקדמות הבריטית — אך ללא הצלחה; עתה החליט הקצין הגרמני שפקד על הכוח התורכי, קולונל קרס פון קרסנשטיין, להתחפר להגנה. תחילה תפס עמדה ליד וואלי שיד נוראן, ממערב לשלאל אשר על גחל עזה. מכאן חיפה במישרין על מסילת-הברזל התורכית לבאר-שבע וגונון בעקיפין על עזה, שגם בה נמצא חיל-מצב קטן. אולם, הוא לא בטח בעמדתו זו; לכן, ב-5 במרס, בעוד הבריטים מתכננים התקפה על וואלי שיד נוראן, פינה לפתע את העמדה ונסוג לקו עזה-באר-שבע. הוא הציב יחידות-משנה בעזה ובבאר-שבע; עיקר כוחו נמצא בכוננות בתל אש-שריע ובג'ממה (ליד רוחמה), ממתין להתבהרות כוונות הבריטים. גנרל מארי, המפקד הבריטי העליון, החליט לתקוף את עזה. המערכה הראשונה על עזה החלה בשחר ה-26 במרס. בערוב יום המחרת נסוגו הכוחות התוקפים. ההתקפה נכשלה בעיקר בשל חוסר תיאום, מיקום מפקדות הרחק משדה-הקרב ובזבוז זמן, אשר נגרם בעטיו של ערפל כבד, שמנע את תחילת ההתקפה במועדה. לתוצאות המערכה היתה השפעה ישירה על החלטת התורכים להימנע מנסיון גה נוספת ולהמשיך בהחזקת קו עזה-באר-שבע.

המערכה השנייה על עזה נפתחה בבוקר 17 באפריל. לראשונה הופעלו בזירה שני סוגים חדשים של נשק: טנקים ופגזי גז, אשר נורו אל החוף מאניות-מלחמה. אולם באלה לא היה די להכרעת הקרב* ולקראת ערב הופסקה ההתקפה.

לאחר הצלחתם הכפולה בעזה לא חשבו עוד התורכים על נסיגה. הם ניגשו לחיזוק עמדותיהם, אשר נמשכו לאורך כביש עזה-באר-שבע עד שריעה במזרח, כשבאר-שבע מוחזקת כמוצב נפרד.

המוראל התורכי גאה והם הזרימו תגבורות ניכרות לחזית זו.

תבוסות הבריטים השפיעו עליהם הן במי-שור המדיני והן במישור הצבאי. מבחינה מדינית היה צורך להחליט עתה, אם להס-תפק בכיבוש מצרים ולנטוש את כיבוש ארץ-ישראל או להגביר את המאמצים באיזור זה. לבסוף הוחלט לכבוש את ארץ-

* שמונה טנקים בלבד נשלחו למצרים.

כיבוש באר-שבע

ישראל; זאת מכמה טעמים: ראשית, המתקפה הצרפתית בשמפן נכשלה וצריך היה למצוא דרך לשבור את הקיפאון שנוצר בחזית המערב. שנית, החלו להגיע ידיעות על ריכוזים תורכיים במטרה לכבוש את בגדד, אשר חייבו למצוא אמצעי-נגד. שלישית, המטה-הכללי הבריטי ראה בהבאת הכוחות לסלוניקי הרפתקה שאין שחר בכך; אולם הוא נאלץ להשאיר את הדיביזיות במזרח-התיכון, בהתאם להוראותיו של ראש-הממשלה, לוי ג'ורג'. בארץ-ישראל לפחות יהנו היחידות הללו מאקלים נוח, ומה שחשוב יותר — הן ימצאו תחת פיקוד בריטי. במישור הצבאי היה ברור עתה כי יש צורך בתנופה חדשה לעקירת התורכים; דרושות תגבורות נוספות וצריך להרחיב את תשתית התחזוקה כדי להמשיך את הפעולות בהצלחה.

ואמנם, משהחלט לכבוש את ארץ-ישראל החלו להגיע תגבורות של בעלות-הברית (בעיקר בריטיות, אולם גם צרפת ואיטליה שלחו כוחות סמליים, אשר נועדו להדגיש את האינטרסים הפוליטיים שלהן באזור*). אמצעי התחבורה שופרו ומפקד חדש, גנרל אדמונד אלנבי — שנחל ניצחון בולט בפקדו על הארמיה השלישית בקרב ליד אראס בצרפת — התמנה למפקד חיל-המשלוח המצרי. גנרל אלנבי הגיע למצרים

* אותה עת כבר הסתיים המשא-ומתן הדיפלומטי בדבר עתידן של סוריה ושל ארץ-ישראל וחווה סייקס-פיקו נחתם.

ב-27 ביוני 1917 וב-28 בו נטל לידי את הפיקוד.

תכנון והכנות

הבריטים

עוד לפני המערכה השניה על עזה בדקו הבריטים את האפשרות להתקדם באגף ימין (מזרח) במקום להסתער ישירות על עזה. אולם מחמת מצב התחבורה והעדר מקורות המים לא ניתן היה לסטות מהדרך הישרה לאורך שפת-הים. זמן-מה לפני בואו של גנרל אלנבי עובדה על-ידי גנרל צ'טווד תכנית לפי רעיון המתקפה באגף ימין. תכנית זו, בשינויים קלים, אושרה ובוצעה על-ידי גנרל אלנבי.

קו-ההתקדמות המתבקש מאליו אל תוך ארץ-ישראל היה לאורך שפת-הים דרך עזה. יתרונותיו היו: שיתוף-פעולה עם הצי, חיפוי על ציר-האספקה הראשי וקשיים מועטים יחסית בהספקת המים. אולם, עתה היו כבר ביצורי עזה חוקים ומסוגלים לעמוד נגד נסיון הבקעה. התהליך האטי והיקר של מצור לא קסם לאיש; ספק היה אם ניתן לנצל את מלוא עוצמתו של חיל-הפרשים — שהיה חזק בהרבה מחיל-הפרשים התורכי — מאחר שהמישור הפתוח שבין ואדי עזה וואדי אימלייה נשלט באש ביצורים תורכיים על רכס מצפון. הברירה שגותרה, איפוא, היתה לתקוף את האגף התורכי השמאלי, שנשען על קאוקה, כ-16 קילומטרים מצפון-מערב לבאר-שבע. הביצורים התורכיים באזור זה לא

היו מושלמים ופני הקרקע היו נוחים יותר להתקפה.

התכנית הבריטית התבססה על תפיסת עמדות בשטח שמצפון-מערב לבאר-שבע, אשר בהיותו גבוה מזה של ביצורי התורכים יאפשר שליטה בתצפית. כמו-כן שאפו הבריטים לנצל את האגף החשוף כדי לתת הזדמנות נאותה לכוחות הרכובים.

הגנרל צ'טווד, הוגה התכנית, תיכנן לערוך במשך הקיץ שיפורים תובלתיים ומנהלתיים, אשר יאפשרו לרכוז כוח ולהטילו אל השטח הגבוה שבין באר-שבע לחוריירה. הוא היה מודע לצורך לכבוש בשלב מוקדם את באר-שבע עצמה, בה החזיק כוח תורכי עצמאי, כדי להשיג מרחב תמרון בין ה-עיירה לאגף השמאלי התורכי וכדי לנצל את מקורות-המים החיוניים להמשך התפתחות הקרב. לאחר שהגנרל אלנבי אישר את התכנית, הוגשה למשרד-המלחמה הבריטי דרישה לכוחות נוספים, לשם הגשמת התכנית. הדרישה כללה שתי דיביזיות נוספות, ארטילריה, מטוסים (תוספת חמישה אסקדרונים), כוחות הנדסה ומספר יחידות קשר ושירותים.

הגנרל אלנבי אירגן את כוחותיו בשלושה קורפוסים (שלוש דיביזיות בכל קורפוס) כשהוא מותיר ארבע בריגדות תחת פיקוד ישיר של המפקדה הכללית.

בקויה העיקריים היתה התכנית כדלקמן: ריכוזו של כוח-חמץ בן ארבע דיביזיות חי"ר ושתי דיביזיות רכובות מול האגף השמאלי של התורכים ומול באר-שבע;

ידי התורכים). כמו כן איפשרו הסיוורים ה"שיגרתיים" הללו למפקדים ולקציני-המטה להכיר את השטח ולסייר סמוך לביצורי התורכים.

פעולות-הטעיה נוספות היו הפצת שמועות על אודות פעולה מונחתת מהים על עזה וריכוז צי סירות בדיר אל-בלח. הבריטים אף ניסו להוציא מתוק מעז, על-ידי ניצול עליונותם האוירית של התורכים (עד שלהי הקיץ) לפעולות הסוואה מחוכמות.

ההכנות לקרב היו רבות ומקיפות. קנטרה הפכה לנמל עם מזוחים רבים, אשר לידם יכלו אניות גדולות לעגון ולפרוק את מטענן. נבנו מחנות; נסללו כבישים; מסי-לת-הברזל עד דיר אל-בלח הוכפלה והס-תעפה; אומנו קבוצות-עבודה להארכה מהירה של המסילה בעקבות ההתקדמות; הורחבו והוארכו צינורות-מים; נקדחו בארות ונבנו מכלי מים; שלא, על מעיי-נותיה, הפכה לבסיס-המים הראשי; הוקם שם סכר שאגר כמות רבה של מים ופותח מתקן, שבאמצעותו ניתן למלא ולהעמיס על גמלים 2,000 פחי מים לשעה. אמצעי-הקשר שופרו ושוורטטו מפות. אך לכל ההכנות הללו היתה חשיבות משנית לעו-מת החשיבות שבהרמת המוראל.

אחת מהחלטותיו הראשונות של גנרל אלגבי היתה להעביר את מפקדתו מקהיר למחנה באום אל-פלאב, שבקרבת רפיח. מכאן החל הגנרל, "להפגין נוכחות" מת-מדת בקוי החזית וביחידות. הוחל במשטר-אימונים נמרץ, כאשר הדיביויות אשר הח-

להעלים לחלוטין את ההכנות לתנועה נגד באר-שבע ואגף שמאל של התורכים, אולם קיוו כי ניתן לשכנע את התורכים שתנועה זו אינה אלא הטעיה ואילו ההתקפה הא-מיתית נועדה, גם הפעם, נגד עזה.

כדי להטעות את התורכים בדבר כוונותיהם האמיתיות פתחו הבריטים בסדרת הכנות: ראשית, תוכנן לערוך התקפה ממשית נמרצת על עזה מלווה בהרעשה כבדה; שנית, נדחה המשך בנייתה של מסילת-הברזל מעבר לוואדי עזה, בתוך שטח ההפ-קר, לשלב מאוחר ככל האפשר; שלישית, בוצעה שורת מעשי הטעיה, שמטרתם ל-עורר אצל התורכים את הרושם כי הפעו-לות הבריטיות לעבר באר-שבע נועדו לאחו עיניים באשר למטרה האמיתית — עזה. כך, למשל, נפל לידי התורכים פנקס כיס, "אבוד" של קצין-מטה בריטי, ממנו ניתן להבין כי המפקד הבריטי אינו יכול להתגבר על הקשיים של הספקת מים ותו-בלה לכוח גדול באיזור הסמוך לבאר-שבע.

במשך כל הקיץ שיגרה דיביויות הפרשים שבקו פטרול סיוור מעזה ועד לביצורי באר-שבע. הסיוורים נועדו להרגיל את האויב למחשבה, שמאמצי הבריטים בכיוון באר-שבע יצטמצמו להפגנת-נוכחות ול-הוסיף על מבוכת התורכים ביום ה"ע"; אלה האחרונים יחשבו כי הכוחות הברי-טיים התוקפים אינם אלא פטרול נוסף (לפעולות-הטעיה אלה נוספו תשדורות מתאימות בצופן, שנועדו להתפענח על-

כיבוש מהיר של העיירה והבטחת הספקת-מים ממנה; לאחר מכן הסתערות, במהירות האפשרית, על האגף השמאלי של התורכים ו"קיפול" מערך האויב לעבר עזה; חיל הפרשים נכון באותה עת לזנק באיגוף ולתפוס את מקורות-המים של ואדי חסי ולבלום את התורכים הנסוגים מעזה או להטרידם.

לשם הצלחת התכנית היה הכרחי למצוא פתרון לשלוש נקודות-תורפה: תובלה, מים וסודיות.

בעיית התובלה נבעה מהעדר כבישים סלולים מדרום לקו עזה-באר-שבע. עובדה זו מנעה אפשרות להתבסס בעת התכנון על תובלה ממוכנת מראש מסילת-הברזל אל היחידות בשדה. לפיכך, נחוץ היה להרבות בבהמות-משא; דבר זה החריף את הקושי השני — המים.

באיזור שבין ואדי עזה לקצה השמאלי של האגף התורכי לא היו כלל מקורות מים. הוברר כי ניתן יהא לספק לכוח התוקף מים עד באר-שבע; לאחר מכן יהא המשך ההתקדמות תלוי בהספקת מים מהעיירה; ממילא גברה חשיבות כיבושה של באר-שבע במהירות.

כדי לכבוש את באר-שבע במהירות חיי-בים היו הבריטים לתקוף בכוח עדיף, שיוכל להתגבר על חיל-המצב בעיירה ושיאפשר לתקוף את האגף השמאלי של התורכים. ואולם, ריכוז כוח בעוצמה הנד-רשת יצר את נקודת-התורפה השלישית: הסודיות. איש לא האמין כי ניתן יהיה

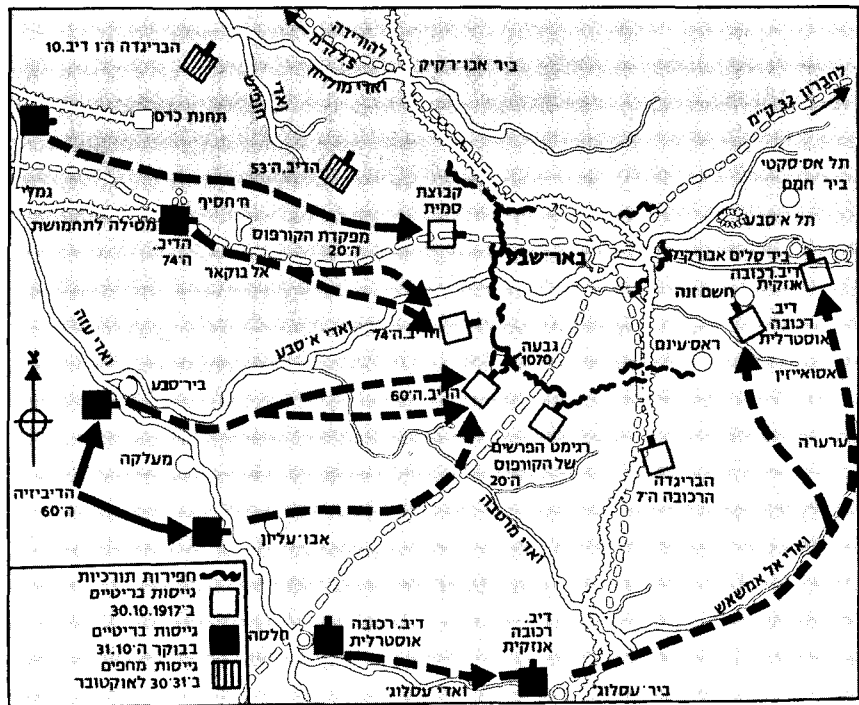
אך באותה עת נפלה בגדד. לנפילת בגדד היתה משמעות דתית ומדינית רבה; אמנם, תורכיה התנסתה בתבוסות, אך כמנהיגה הדתית של האיסלם לא יכלה להרשות לעצמה לאבד את ארבעת הערים הקדושות המופקדות בידה. מבין ערים אלו היו עתה שתיים, מכה ובגדד, בידי אויביה בעוד מדינה נתונה במצור ואילו על ירושלים מרחפת סכנה.

הפיקוד-העליון הגרמני החליט, איפוא, כי דרושה פעולה מרשימה שתשיב לבעלת-בריתה את אמינותה המתערערת. בסוף אפריל נצטוה הגנרל פון פאלקנהייין לנסוע לתורכיה ולדון עם הפיקוד התורכי על מבצע שמטרתו לשוב ולכבוש את בגדד. הגנרל פון פאלקנהייין, לשעבר הרמטכ"ל הגרמני, יום מבצע שכונה „אילדרים“ (דהיינו „ברק“). אולם, באימפריה העות'מנית לא התיישב הכינוי עם מהירות הביצוע; ובסוף קיץ 1917 היה אך מעט מהכוח הדרוש למבצע נכון לקרב. תנאי יסודי לכיבוש בגדד היה ייצוב החזית בארץ-ישראל וכעת החלו להגיע ידיעות מדאיגות על ריכוזים בריטיים והכנות למתקפה קרובה.

בין כה וכה הוברר כי התכנית לכיבוש בגדד לא תוגשם: פון פאלקנהייין היה ער לכך, שהתמוטטות החזית בארץ-ישראל תסכל את המבצע; שכן חלב, שהיתה שטח הכינוס לכוח „אילדרים“, ודרכי-התחבורה למסופוטמיה ייחשפו בשל כיבוש ארץ-ישראל. לכן הציע פון פאלקנהייין להעביר את צבא „אילדרים“ לארץ-ישראל ולערוך שם מתקפה אשר תסכל את תכנית-תיהם של הבריטים, בעודן באבן. אולם מגבלות קווי-התחבורה התורכיים והעדר יכולתם להעתיק כוחות במהירות מנקודה לנקודה לא היו נזירים לו דיים. במחצית ספטמבר הוחל בהסעת הארמיה ה-7 מחלב לחזית ארץ-ישראל. המטרה היתה לרכזה באיזור באר-שבע כדי להנחית מהלומה על האגף הימני של הבריטים בעוד כוחותיו של קרס פון קרסנשטיין — שכוננו „הארמיה ה-8“ — יחזיקו מעמד בגזרתם. אולם עוד טרם הספיקה הארמיה להגיע בשלמותה לחזית — תקף הגנרל אלנבי.

הקרב

יום ה,ע"ג נקבע על-ידי אלנבי ל-31 ב-אוקטובר. פריסתם של „קורפוס-המדבר הרכוב“ והקורפוס ה- $\times \times$ בשטחי היער-כות לעבר באר-שבע נעשתה בתהליך

הקרב על באר-שבע

בהדרגה — נגד עזה שבוע לפני יום ה"ע"; לבסוף תונחת הרעשה אדירה מתוך תחיה-הצי. בחיפוי אש זו יועבר כוח-המחץ לאגף המזרחי נגד באר-שבע.

בשלהי הסתיו הגיעו מאנגליה טייסות חד-שות; לאחר מספר התמודדויות הוציאו מידי הטייסים הגרמנים את השליטה בשמי הזירה. עתה היו הבריטים מוכנים.

התורכים

בתחילת 1917 היה מצבה של תורכיה קשה. מיטב גייסותיה הושמדו בחזיתות הרוסית והרומנית למען מטרת גרמניות. כוחותיה בעיראק נחלו תבוסה. היחידות שבארץ-ישראל נסוגו לאורך מדבר סיני מול הלחץ הבריטי. המשלחת שנועדה להציל את מכה ולמגר את המרד הערבי נב-למה בגלל תנועה אגפית של פייסל לוואג; בחודש מרס היתה הקלה כלשהי בקרבות, הן בשל פרוץ המהפיכה הרוסית והן כתוצאה מבלימת ההתקדמות הבריטית בעזה.

זיקו בתורן את קו החזית משגרות פטרו-לים ומועסקות באופן שיטתי בהכנות לקראת המשימות שלפניהן. אימונים אלה, נוכחות המצביא, הידיעה כי עוסקים בהכנות להתקפה בהיקף גדול, התגבורות בכוח-אדם ובציוד והידיעה כי הפיקוד העליון מייחס חשיבות רבה לחזית זו — כל אלה עזרו להרים את מוראל הגייסות, להתגבר על החום הלוהט, על המחלות, על המרחק מהבית; ומעל הכל — השכיחו את הטעם המר שהותירו שתי התבוסות הקודמות בעזה.

בסוף הסתיו היו האנשים מוכשרים ומאומנים, הציוד החדש והיחידות החדשות נקלטו, התכנית עמדה בשלבי-ליטוש אחרונים וההכנות המנהלתיות קרבו לסיימן, בהתאם למתוכנן.

בשל הרצון לשמור על סודיות רוכו מרבית הגייסות מול עזה, כמעט עד הרגע האחרון, תוך כוונה להעבירן מזרחה במהירות ובחשאי. כמרכן תוכנן להתחיל בפעולות התקפיות — שעוצמתן גוברת

היערכות הצדדים בליל יום ה"ע"

הארמיה השביעית הגיעה לחברון רק ב-27 באוקטובר ואילו המפקד העליון, פון פאל-קנהיינן, היה עם מטהו, בעת תחילת המת-קפה, ברכבת בין חלב לירושלים; לירוש-לים הגיע רק ב-1 בנובמבר.

*

בתקופה הנדונה היתה באר-שבע עיירה קטנה ללא חשיבות כלכלית-ישובית כל-שהי. היא, אמנם, היתה מרכז מסחרי אזורי, בשל מקורות-המים הטובים שלה; אולם האיזור כולו היה צחיח ביותר. בשלהי 1914, כשנבחרה העיירה כבסיס להתקפות התורכים על תעלת-סואץ, בנו בה הגר-מנים בתים אחדים לשם הפגנת העוצמה והעושר הגרמניים; אולם, בסופו של דבר לא היתה העיירה אלא מעט יותר מכפר ערבי גדול ומלוכלך.

התורכים הכינו עמדות מבוצרות סביב באר-שבע כולה. מדרום-מערב ומדרום — במרחק 5—6 קילומטרים מהעיירה — נחפרו שורות ביצורים, מוגנים בגדרות-תיל; מקום הביצורים נבחר בקפדנות והם חלשו על השטח. העמדות נבנו היטב, לר-בות מחפורות, כיסויי-ראש וגדרות-תיל. הפגם העיקרי של המערך היה העדר-עומק. ברוב המקומות היה קו-ביצורים אחד בלבד. ממזרח לעיר ומצפון לה נחפרו חפירות רובאים. עמדות אלו היו פחות מבוצרות וללא תיל — שהיה מצרך יקר-מציאות לתורכים; מן הראוי לזכור כי הם גם לא חששו להתקפה מכיוונים אלה. ביום ההתקפה היו תחת פיקוד המפקד התורכי בבאר-שבע — איסמט ביי — כ-4,000 רובאים, 1,000 פרשים, ארבע סוללות תותחים וכחמישים מקלעים.

במשך הלילה, אור ל-31 באוקטובר, נעו כ-40,000 חיילים בריטים מכל היחידות אל עמדות-ההסתערות. עתוי יום ה"ע" נקבע כך, שאורו של הירח המלא יקל על תנועת הגייסות. מאידך-גיסא, היה מזג-האוויר מחניק וענן-אבק כבד אפף את השורות הצועדות. חיל-הרגלים המסתער אמור היה להימצא בעמדותיו — כ-2,000-2,500 מטר מביצורי התורכים — בשעה 0400. תחילה היה עליו לעבור כשנים-עשר קילומטרים. סידורי הארגון והסיוורים המדוקדקים הוכיחו עצמם ובשעה 0300 היו כל כוחות הקורפוס ה-XX במקומות המתוכננים מראש.

חזית ההתקפה של הדיביזיות ה-60 וה-74 היתה כ-5,000 מטר, שהתחלקו בין שתי הדיביזיות. כל אחת הציבה שתי בריגדות

תורכים		בריטים	
הרכב הכוח	הכוח	הרכב הכוח	הכוח
דיביזיות 3, 53 דיביזיות 16, 26, 54	הארמיה השמינית** הקורפוס ה-XX הקורפוס ה-XXIX באש-שיריע עתודת הארמיה:	דיביזיה "אנוק", הדיביזיה האוסטרלית, הבריגדה הרכובה ה-7; סה"כ 11,000 פרשים ו-26 תותחים	אגף ימין: מול באר-שבע, "קורפוס" המדבר הרכוב
דיביזיות 7, 19 (קורפוס XV)	הארמיה השביעית*** הקורפוס ה-3	דיביזיות 10, 53, 60, 74; הבריגדה "קורפוס" הגמלים הקיסרי"; סה"כ 47,500 רובאים ו-216 תותחים	קורפוס ה-XX
הדיביזיה ה-24 (בקאר-קה); הדיביזיה ה-27 (בבאר-שבע); דיביזיות הפרשים ה-3***	סה"כ העוצמה התורכית:	5,000 פרשים ו-12 תותחים	המרכז: באיזור עבאסאן אל-כביר, הדיביזיה הרכובה "יומנרי"
45,000-40,000 רובאים 1,500 פרשים 300 תותחים	סה"כ העוצמה התורכית:	דיביזיות 52, 54, 75 ועוד כוח מקובץ מיחידות שונות; סה"כ 35,500 רובאים, 1,000 פרשים ו-218 תותחים	אגף שמאל: מול עזה, הקורפוס ה-21
		85,000 רובאים 17,000 פרשים 475 תותחים	סה"כ העוצמה הבריטית:

* כוח זה נועד לעתודה ולחיפוי.
** מפקדה — פון קרטנשטיין. בכל דיביזיה תורכית היו במוצע 4,500—5,000 רובאים.
*** מפקדה — פאווי פחה.
**** הדיביזיה ה-20 של הקורפוס ה-XV נמצאה בדרכה מחלב והגיעה לרמלה רק ב-6 בנובמבר.

נ"מ והעליונות האוירית הבריטית. מתוך פקודה תורכית, שנתפסה לאחר הקרב, מתברר כי ב-29 באוקטובר האמין עדיין הפיקוד התורכי-גרמני כי שש דיביזיות ערוכות מול עזה ואילו מול באר-שבע מצויות שתי דיביזיות בלבד.

*

על התורכים שבחזית הארץ-ישראלית עברו קיץ וסתיו מדככים. האספקה שה-גיעה היתה זעומה. אליבא דפון קרטנש-טיין לא ניתן להסיע רבים מהתותחים בשל מחסור בסוסים. מחלות ועריקות פשטו בשורות והאש המתעצמת של הארטילריה הבריטית החלה גורמת לאבידות כבדות. בעוד הבריטים מקבלים תגבורת רבה הגיעו לצד התורכי תגבורות זעירות בלבד; חלק מהתגבורות שנשלחו התמהמהו ב-דרכן.

ארגון-מחדש של הכוח אשר הועמד תחת פיקוד פון פאלקנהיינן, וחלוקתו לארמיות ה-7 וה-8, בוצע זה לא מכבר. מפקדת

הדרגתי של "צעידה לצד" לכיוון דרום-מזרח. מסילת-הברזל קודמה לכיוון באר-שבע, כשהיא נסללת משלאל דרך אַמארה לעבר פרם. קו שני נסלל לשם מגמלי. ב-27 באוקטובר ערכו התורכים התקפה מקדימה ואף כבשו מוצב בריטי, אך נהדפו.

"קורפוס-המדבר הרכוב" השלים את כני-סתו לשטחי-ההיערכות במשך הלילות 27-28 ו-28-29 באוקטובר. בלילה הראשון עברה הדיביזיה הרכובה "אנוק" ברכיבה מעבאסאן אל-כביר לחלסה ובשני — המ-שיכה עד עסלוג; בעוד הדיביזיה האוס-טרלית הרכובה עוברת לחלסה. אנשי ההנ-דסה של הקורפוס עסקו בפתיחת בארות, שנסתמו-חלקית, באזורים האמורים, כש-אחת הבריגדות של ה"אנוק" מאבטחת או-תם. כל המחנות, הריקים-מאדם, באיזור הושארו כפי שהיו, כשבלילות הם מוארים כמקודם. בשעות היום הוסתרו הגייסות היטב וכך לא הבחינו בהם טייסי האויב, אשר נאלצו לצפות מגובה רב בשל האש

בקו החזית. מול הדיביזיה ה-60 נמצאה עמדה חזקה במשלט שנודע בשם „גבעה 1070*“, כ-800 מטר לפני הקו-התורכי העיקרי. עמדה זו חסמה את הגישה לקו העיקרי ומנעה מתותחי הדיביזיה ה-74 מלהתקרב לטווח הקצר הדרוש להם כדי להבקיע את גדרות-התיל.

בשעה 0555 נפתחה הרעשה בריטית כבדה על הגבעה. עד מהרה נוצר על הגבעה עשן כה סמיך, שהתחננים לא יכלו לצפות; על-כן הופסקה הרעשה למשך שלושת-רבעי שעה כדי להניח לאבק לשקוע. האש חודשה ב-0745 וב-0830 נכבשה הגבעה באבידות קלות.

משך שלב ראשון זה נעו יחידות החי"ר לעבר הקו התורכי הראשי. מייד לאחר שנתפסה גבעה 1070, קודמו סוללות התותחים, תחת אש-ארטילרית כבדה, והחלו לירות אל מחסומי התיל. מ-1030 ועד הצ-הריים הלמו התותחים בביצורים בעוד חיל-הרגלים מתקרב בזחילה לנקודת ה-הסתערות. בשעה 1225 ניתנה פקודת ה-הסתערות, למרות שמפקד הדיביזיה ה-74 לא היה משוכנע כי פריצת התיל היתה יעילה; ואמנם התברר, כי צריך לגזור את התיל ביד. בשעה 1330 נכבשה כל שורת העמדות בין כביש חלסה לבאר-שבע. אבידות הקורפוס ה- \times הסתכמו ב-1,200 חיילים לערך. נשבו 500 תורכים ונלקחו שלל שישה תותחי-שדה.

כוח החלוץ של הדיביזיה הרכובה „אנוק“ יצא מעסלוג' ב-30 בחודש, בשעה 0600, ופנה לכיוון צפון-מזרח במשעול טרשי קשה, המתפתל ועולה באפיק ואדי אל-אמשאש. הדיביזיה ה„אוסטרלית“ נעה בעקבות ה„אנוק“. לאחר כ-25 קילומטרים התפלגה השדירה: בריגדת „אנוק“ אחת המשיכה לנוע לביר-ערערה; משם היתה אמורה להגיע, דרך ביר אל-חמם, לעבר ביר אס-סקטי שעל כביש חברון. שאר דיביזיית ה„אנוק“ והדיביזיה ה„אוסטר-לית“ פנו שמאלה ורכבו צפונה אל חשם-זנה, כ-10 קילומטרים ממזרח לבאר-שבע. המסע הלילי עבר ללא תקלה, פרט להיתק-לות בפטרול תורכי, אשר הושמד על-ידי כוח החוד של השדירה. ב-31 באוקטובר, בשעה 0800, הגיעו ה„אנוק“ לקו ביר-חמם ביר-סלים אבו-ארקייק. הדיביזיה ה„אוסטרלית“ התקדמה אל מאחורי חשם-

זנה, כעתודת הקורפוס. בינתיים נעה הב-ריגדה ה-7 לכיוון ראס ע'נם, מדרום לבאר-שבע.

בשעה 0900 החלה דיביזיית ה„אנוק“ בשלב השני בתכנית „קורפוס-המדבר הר-כוב“ — כיבוש הביצורים ממזרח לעיירה ומצפון-מזרח לה. מרכז הביצורים היה תל א-סבע, המתגשא על הגדה הצפונית של הוואדי, במרחק כ-5 קילומטרים מה-עיירה. לתל מורדות תלולים ונחפרו בו חפירות לחיל-רגלים ולמקלעים. הוא חלש היטב על אפיק הוואדי ועל המישור. השטח הפתוח, והגשלת באש, לא איפשר התקפה רכובה; הפרשים ירדו, איפוא, מסוסייהם במרחק של כ-1,500 מטרים מיעדם. סול-לות תותחים קודמו עד לטווח של 1,500—2,500 מטרים מהתל. יחידות-פרשים נוס-פות, שהוטלו לקרב, דהרו לאורך הגדה הדרומית של הוואדי ועל-פני המישור הפ-תוח, עד למרחק 1,500 מטרים מהתל; שם נאלצו הפרשים לרדת מסוסייהם. כעת סגרו על התל הניו-זילנדים ממזרח וה-אוסטרלים מדרום, כשהם מנהלים קרב-אש עז. לחצם של האוסטרלים משך לעב-רם חלק מהכוחות שעמדו בפני הניו-זילנ-דים ובשעה 1440 כבשו האחרונים את הקו התורכי. בשעה 1500 היה התל בידי הבריטים.

באותה עת השתלטה בריגדת פרשים — בשעה 1300, לאחר איגוף גדול וקרב עז — על תל אס-סקטי שעל כביש חברון ועל הבארות שבקרבת התל. כאן נשארה הבריגדה כל היום בחפזתה על אגפו הימני של הקורפוס.

בינתיים פקד הגנרל אלנבי ללכוד את באר-שבע ואת בארותיה בטרם יחשיך היום. מפקד הקורפוס, הגנרל שובל, נטל סיכון מסוים והורה לערוך התקפת פרשים הישר לעבר העיירה. משימה זו הוטלה על בריגדת הפרשים האוסטרלית ה-4. ממקו-מה שליד חשם-זנה, שם ניצבה כעתודה, ישנה דרך ישירה לבאר-שבע; וזהו שיפוע קל המתמשך לאורך כשישה קילומטרים של שטח פתוח. היה ידוע, מתוך תצלומי-אוויר, שהתורכים חפרו חפירות לרוחב ה-מישור אך לא נתגלו גדרות-תיל. גותרה כשעה אחת של אור יום. הסוסים לא היו מאוכפים ולפיכך חל עיכוב נוסף של כמ-חצית השעה; רק ב-1630 יצאה הבריגדה בדהרה קלה. במהרה התפרסה לרוחב המי-שור. שתי סוללות ארטילריה חיפו על ה-הסתערות מטווח של כ-2,500 מטר ושיתקו

את עמדות התורכים. בריגדת העתודה הנוספת, אוסטרלית, נצטווה לצאת בעק-בות הבריגדה ה-4 ולסייע לה. בינתיים התקדמו מזרחה משם שתי בריגדות כלפי צפון, לעבר עמדות תורכיות, כדי לנתק את העיירה.

בהתקרב שורות הפרשים במישור פתחו תותחים תורכיים באש. אולם המבנה המ-פוזר ומהירות תנועתם של האוסטרלים מנעו אבידות חמורות. מקלעים תורכיים שפתחו באש אוכנו באור היום הדועך וה-ארטילריה הבריטית שיתקה אותם. לבסוף פתחו התורכים באש-רובים מהירה; אך ככל שהתקרבו השורות הדוהרות לקו ה-תורכי נהפכה האש לבלתי-מדויקת יותר ויותר.

בדיעבד הסתבר כי התורכים, שנבוכו לנו-כח ההסתערות המהירה, לא שינו את כוונות רוביהם ותותחיהם לטווח קצר ואף האש הארטילרית עברה ברובה מעל ראשי הפרשים.

התפתח קרב פנים-אל-פנים, כשהפרשים יורדים מסוסייהם; חלק מהם המשיך בד-הרה לתוך העיירה ושיבש את נסיגת ה-תורכים. כ-1,500 תורכים ותשעה תותחים נתפסו. אבידות הבריגדה היו 32 הרוגים ו-32 פצועים, רובם בקרב פנים-אל-פנים.

סיכום

התורכים הופתעו בבאר-שבע לא מצעם ההתקפה אלא מעוצמתה ומכיוונה הבלתי-צפויים. הרעשת עזה והופעת אניות-מל-חמה של בעלות-הברית שיכנעו אותם כי מטרת ההתקפה העיקרית תהיה גם הפעם עזה. הפעולות והמאמצים שהושקעו בהט-עיה הוכיחו עצמם עד כדי כך, שגייסות תורכיים שנמצאו סמוך לאיזור הקרב לא ניסו כלל להתערב. יתר-על-כן, משעמדו התורכים בבאר-שבע על עוצמת ההתקפה הבריטית נפלה רוחם ולא ניצלו כראוי את ביצוריהם.

הצלחת ההתקפה על באר-שבע הביאה לחידוש היוזמה הבריטית בחזית זו ושימ-שה נדבך נוסף בתהליך גסיסתה של האימפריה העותומנית.

כיבוש באר-שבע במלחמת הקוממיות יתפרסם באחת החוברות הקרובות.

* גבעה זו מסומנת במפות מאוחרות יותר כ-ג.ג. 1069.